

משרד תחנוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

גליונות לעיון בפרשת השבוע
בעריכת נחמה ליבוביץ

בחר-בחוקותי (תשכ"ז)

פרק כ"ז
"הערכך"

א. ב'. איש כי יפליא נדר

י"ש"ג ד"ה כי יפליא: יפריש בפיו.

והשוה ויקרא כ"ב כ"א: ואיש כי יקריב
זבח שלמים לה' לפלא נדר.
רש"י ד"ה לפלא נדר: להפריש בדבורו.

ראב"ע ד"ה יפליא: יפריש ויבאר.

רמב"ן כ"ב י"ח ד"ה לכל נדריהם וילכל נדבותיהם... והנראה בעיני בעבור שאמר הכתוב
(כ"ב כ"א) "לפלא נדר או לנדבה" וכן יאמר בכל מקום בפרשת נסכים (במדבר ט"ו
ג') וכן (ויקרא כ"ז ב') "כי יפליא נדר בערכך בפשות", וכן בפרשת גזזר
(במדבר ב'), כי הנדר הוא הבא על דבר שיפלא ממנו, שידור לה' בצר לו: "אם
תעשה עמי להפליא (וע' יואל ב' כ"ו) להצילנו מן הצרה הזאת, אביא עולה או
שלמים' כענין (בר' כ"ח) "וידור יעקב נדר לאמור: אם יהיה אלוקיך עשוי" וכמו
(במד' כ"א ב') "וידור ישראל נדר לה' ויאמר: אם נתן תתן..."; (יונה א' ט"ז)
"וידור נדרים" וכן כלם.

אשכנזי דע לך: כי ענין הנדר אי אפשר שיהיה לשנם בחינה כיוהרא שהוא ותרן וכיוצא
בזה, רק על בחינת הפלאה, שהוא לפרוש עצמו משסוף דברים גופניים ולהתקשר לשמו
ית'. כי על כן אמר "ערכי עלי" למען תחול קדושה על עצמו, מעין כל דבר
שהוקדש ובפדה, שלא יבצר מלחול בו קדושה מהכין לו זה הכנה להנהיג עצמו בקדושה,
כאומר בלבו "איני אשר הייתי עד כה", כי עתה הוקדשתי לשמים ונתיי ערכי לה'".
וההקש בזה כאומר "ערך בני או אחי" וכיוצא בו להכיבו לקדשו לכהנו לה', וזהו
"כי יפליא נדר" שהוא בחינת הפלאה ופרישות.

נפתלי הירץ ויזל באור: כ"ב כ"א ד"ה לפלא נדר: כתב רש"י להפריש בדבורו, ולא
ידעתי לאיזה צורך נכתב "לפלא" וכל נודר ונודב צריך לפרש; ואחשוב, כי מדרך
הנודר בעת צרה לבדור עולה, שכולה למזבח, לא שלמים לשמחה, וראיה (תהלים ס"ז)
"אבוא ביתך בעולות, אשלם לך נדרי" וכן (תהלים ס"ז) "אשר פצו שפתי ודבר פי
בצר לי עולות מכים אעלה לך"; אלא שלפעמים מלבד העולות ירחיב נדרו להביא גם
זבחי תודה כשימלט מצרתו, לספר לאחיו חסדי ה' על זבחיו, להודות בקהל רעיו כי
טוב ה' לעולם חסדו, וזהו שאמר "לפלא נדר" ולכן תמצא לשון הפלאה אצל נזיר
(במדבר ו' ב') "כי יפליא לבדור נדר נזיר", כי אחרים נודרים עולה ושלמים וזה
ירחיב נדרו להיות נזיר, וכן (ויקרא כ"ז ב') "כי יפליא נדר בערכך בפשות"
ושם אפרש.

נפתלי הירץ ויזל ויקרא כ"ז ב' ד"ה כי יפליא: וכבר גלינו דעתנו (כ"ב כ"א) כי
מה טעם לומר שיפרש דבריו (= רש"י) וכל נודר ונודב מפרש, אבל נכתב על
המפליג לבדור מלשון הפלגה וזרות, ושם (ויקרא כ"ב כ"א) כתוב על הנודר עולה
ושלמי תודה כאחת, והוא בלשון פיעל, וכן בבנין הכבד הנוסף (= הפעיל) בעבור
הפלאה הנדר וזכותו, שנודר ערך בפשות, כי מנהג הנודרים שידרו עולה או שלמים
או מסון לבדק הבית, וכן באמר בנזיר "כי יפליא", שיש בו זכות שמזיר עצמו מן
היין, ודומה להם: (דברים כ"ח כ"ט) "והפלא ת' את מכותיך", בעבור הפלגת המכה
וזרותה, וכן כאן (ויקרא כ"ז ב') "כי יפליא נדר" שאין הפלאה הנדר ערב לפני
ה', בה, שהרי אמרו רבותינו, שנזיר חוטא שציער עצמו מן היין וכן המפליא נדר
נפשות, וכן המפליא נדר נפשות, שאם רוצה לתת דבר לבדק הבית, ראוי לו שידור
כסף או זהב, לא ערך נפשות.

א. מה הן הוראות היסוד של השרש פ.ל.א, שעליהן בנויים
הפרושים דלעיל?

2. כמה פירושים שונים באמרו בפי המפרשים דלעיל?

3. האם דברי המלבי"ם מסכימים עם אחד הפירושים דלעיל או בחר
ללכת דרך חדשה לגמרי?

גדר פעל פ.ל.א. היא הבחירה המחשבתית ומשותפת עם
פ.ל.ל., שמורה על שפיטת הרעיון בדבר נשגב,
ומענין זה באר על "תפילה", שעניניה שפיטת הרעיון
ובידות המחשבה.

בחר-בחוקותי (תשכ"ו)

ב. ב' כי יפליא נדר בערכך נפשות לה'.

ר' יונה אבן גינה ספר הרקמה דף פ"א

(על האות כ"ף) וכבר הוספה באחרונה (= בסוף המלה) מבלי שיהיה לו מקום (= משמעות) "בכסף הערכך", "בערכך הכהן", כי השעור: כסף הערך, כערך הכהן, אבל הוספה הנה בעבור המדובר עמו בלבד. ודע, כי אע"פ שהיא למדובר עמו, היא אות ואיננה שם (= שם נסתור" בקרא בלשוננו כנוי) ואין לה חלק בשמוש, כי השמוש לא יהיה כי אם בשמות, ורצוני לומר שאינם מצטרפים אליה כמו (מלכים ב' ט"ז) "עבדך ובצד אני", אבל היא נוספת.

רש"י ד"ה ערכך: כמו ערך וכפל הכפי"ן ולא ידעתי מאיזה לשון הוא.

ראב"ע ד"ה בערכך נפשות: המעם, שידור נדר לאמור: אם ה' יעשה לי כך, אפדה בפשי כדי ערכי או ערך בני או ערך בהמה. וכ"ף בערכך על דעת כל המדקדקים בוסף, והמעם "בערך"; ויש אומרים, כי הכ"ף לנכוח הכהן (י"ב) כערך אתה, והה"א יקרא לו ה"א הקריאה, ואמר על "הערכך" שהיא מלה זרה כמו (הושע ז' כ"א) "בתוך האהלי" ולפי דעת שהוא האהל שלי, וכן "הערכך".

ר' בנה"ן: ... ויותר נראה בעיני שהוא מלה מורכבת מן "ערך" ומן "כה" או "ככה". או כשמוש כף הדמיון, כמו (דב' ל"ג כ"ו) "אין כאל ישורון וענינו: לפי שכל ערך עורך דבר אל דבר אחר, שאומר "הרי עלי ערך פלוני" ודעתי לתת כערכו כסף או זהב לבית ה' משמשת המלה הזאת על הענין כלו, ערך כך.

מ.צ. סגל ד"ה בערכך: בערך שוי; מרוב שמוש אבדה לכנוי משמעות הנכוח.

1. מה הן שלש הדעות השונות בפירוש המלה?

2. במה דומה הקשי בענינו לקשי שביהוסע ז' כ"א, ואיך פותרו ראב"ע שם?

3. אס נקבל את דעת ר"א שבראב"ע, מה ההבדל בין "ערכך" שבפ' ב' או ג' ד, ה, ו, ח, ובין "ערכך" שבפ' י"ב?

ג. איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה'.

ויקרא רבה בחוקותי פרשה ל"ז:

"איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה'" הוא הוא דכתיב (קהלת ה' ד') "טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם".

ר' מאיר ור' יהודה: ר' מאיר אומר: "טוב אשר לא תדור", וטוב הנדור ומשלם".
ראיה לר' מאיר, שב' (תהלים ע"ו) "נדרו ושלמו לה' אלוהיכם". ר' יהודה אומר:
"טוב אשר לא תדור, וטוב משניהם מי שאינו נדר כל עיקר אלא טבאו כבשתו לעזרה ומקדישה ושוחטה". ואומר: (דברים כ"ג ג') "וכי תחול לנדור לא יהיה בך חסא".

אא 1. מי הם "השנים" בדברי ר' יהודה אשר לעומתם טוב מי שאינו נדר לה'?

אא 2. מהי ראית ר' יהודה מדברים כ"ג כ"ג?

ד. איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה'.

העמק דבר ד"ה כי יפליא:

ביארנו לעיל (כ"ב כ"א) שמשמעו לפי הפשט, שהוא פלא לעשות מצוה שאין רצון ה' בכך. וכן מפורש בויקרא רבה על פסוק זה "הוא הוא דכתיב" טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם ויכו' (ע' בשאלה הקודמת) פרש מלשון "כי יפליא נדר".

ר' שמשון רפאל הירש (בפרושו הגרמני) לבר' כ"ח וידר יעקב נדר:

הנדר מעתיק עצמו מהיותו בזמנו ההווה אל עתידו, אל פרק זמן שלא בא עוד ומחייב עצמו במה שיהיה עליו לעשותו בבוא הזמן - והנה בדבר זה, בהעתיקו עצמו במחשבתו לעתיד שהוא בלתי ידוע לנו (כי מי ידע מה ילד יום ומה תלד השעה הבאה?) - בזה טמון החטא שבנדר. דיו לאדם שידע לכלכל דרכיו בכל רגע מרגעי ההווה, ולחיותו כראוי וכנדרש, - מה שיהא חובה עלינו ברגע הבא, מה שירש מאתנו לעשותו בעתיד, שומה עלינו לעשותו גם מבלי שנקבלנו עלינו בנדר. ומה שאסור עלינו לעשותו, לא נוכל לקיימו גם אם נקבלנו בנדר. נותר איפוא לנדר, לנדר בדברים שאינם מעלים ואינם מורידים; ויהא בזה מן האולת הגמורה אם נרים לדרגת חובה קדושה דברים שאינם מעלים ואינם מורידים ועוד לגבי זמנים עתידים - הבלתי ידועים לנו בהחלט.

1. האם מזדהה בעל העמק דבר בפרושו ל"כי יפליא" עם אחד הפרושים שהבאנו לעיל?

2. על איזה דיוק בפסוקנו בנוי המדרש שהבאנו בשאלה לדעת בעל העמק דבר?

אא 3. כמה מפרשינו רואים גם בפרשתנו רמז ברור לעמדה שלילית לנדרים, מהו הרמז (מלבד "כי יפליא")?